

СТРУКТУРА І ЗМІСТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУДДІ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ СУДОЧИНСТВА

УДК 347.97

Яценко О.В.,

здобувач кафедри кримінального процесу та криміналістики Академії адвокатури України, суддя Вищого господарського суду України

Анотація: Стаття присвячена аналізу та узагальненню проблемних питань, які виникають у процесі вивчення феномену правового статусу судді в контексті його структури і змісту під час здійснення судочинства. Зроблено висновок, що з'ясування змісту і структури правового статусу судді є необхідною складовою визначення понятійної апарату в аспекті формування суддівського розсуду

Ключові слова: суд, суддя, правовий статус, здійснення судочинства, зміст і структура правового статусу, суддівський розсуд

Постановка проблеми. Завдання побудови в Україні правової держави обумовлює необхідність здійснення системних реформ у всіх сферах суспільних відносин. Проведення низки заходів реформування істотно торкнулося правового статусу судді, питань дотримання законності і справедливості при застосування законів та інших нормативних актів. Тому під час реалізації функції правосуддя особлива увага концентрується на постаті судді та, зокрема, з'ясуванні особливостей його правового статусу і визначення місця у ньому повноважень, які здійснюються або застосовуються за власним (суддівським) розсудом.

Аналіз останніх публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблеми структури і змісту правового статусу судді під час здійснення правосуддя розглядалися в роботах І. Л. Петрухіна, Л. М. Москвич, І. Є. Марочкіна, В. В. Городовенка, Л. С. Халдеева, Л. А. Сергієнко, С. В. Подкопаєва, С. В. Прилуцького та інших дослідників. Водночас питанням структури і змісту правового статусу судді під час здійснення судочинства приділено менше уваги, або такі дослідження мали фрагментарний характер в цьому аспекті. Наведене обумовлює актуальність цієї статті.

Метою дослідження є аналіз та узагальнення проблемних питань, які виникають у процесі вивчення феномену правового статусу судді в контексті його структури і змісту під час здійснення судочинства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Першим кроком на шляху до вирішення поставлених завдань є формування понятійних засад дослідження, які, з урахуванням його особливостей та такого закону формальної логіки як «закон тотожності», потребують чіткого позначення і визначення на рівні незмінної термінологічної бази даної праці.

Етимологічно слово «статус» тотожно поняттю «становище» («стан») когось чи чогось [1, 355]. У процесі здійснення професійних функцій суддя набуває особливої, дуалістичної, з правової точки зору, юридичної природи. З одного боку він залишається людиною, а, отже, має усі права людини і громадянина, а з іншого одночасно є представником влади і, формально, на цей період набуває нових прав, обов'язків та гарантій їх здійснення. Тому законним є таке питання: чи позбавляється суддя під час здійснення правосуддя своїх складових правового статусу людини і натомість починає виконувати нову юридичну роль або здійснення покладених на нього повноважень

держави просто доповнює і одночасно обмежує його можливості як фізичної особи?

Феномен будь-якого різновиду державної служби проявляється в тому, що людина, яка вступає на таку службу, добровільно покладає на себе ряд обмежень щодо своїх встановлених прав, свобод та охоронюваних правом інтересів. В окремих випадках це може призводити до принципової зміни поглядів на юридичну природу дій, які вчиняються як такою посадовою особою, так і дій, вчинених щодо неї. Наприклад, ст. 112 КК України встановлює особливу, підвищену у порівнянні з посяганням на життя звичайної людини, відповідальність за посягання на життя державного чи громадського діяча.

На цю проблему неодноразово зверталася увага низки науковців. Загалом переважна більшість із них має позицію, що неслужбові ролі судді нічим не відрізняються від соціальних ролей будь-якого іншого члена соціуму. Саме на цих позиціях будується і функціонує громадянське суспільство, одним із принципів якого виступає відносність автономності держави від суспільства як органічної цілісності (соціального організму), хоча суб'єктами відносин, існуючих в кожному з них, є одні й ті ж самі індивіди, групи, об'єднання тощо [2, 40–42].

Загалом, суддя є суб'єктом загальних правовідносин, котрі можуть виникати між ним і державою, іншими суб'єктами на основі норм національного (Конституція і закони України) і міжнародного (Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права тощо) права. Адаже, незважаючи на обіймання посади носія судової влади, людина продовжує нести загальні (конституційні) обов'язки та інші обов'язки, що впливають, наприклад, із шлюбно-сімейних, майнових правовідносин, або може займати будь-які інші соціальні позиції як повноправний громадянин, член певного суспільства [3, 13].

Крім того, необхідно також погодитися з думкою Л. С. Халдеева, відповідно до якої цілком відокремити суддю від його справ, не пов'язаних із суддівськими функціями, не є ні можливим, ні розумним. Суддя не повинен бути ізольований від суспільства, в якому він живе [4, 396]. Такої позиції дотримується більшість учених, які розглядають правовий статус як складну, збірну категорію, що відображає весь комплекс взаємозв'язків людини із суспільством, державою, колективом, оточуючими людьми [5, 269].

Водночас, на нашу думку, не можна погодитися з точкою зору, відповідно до якої правовий статус судді є цілісною правовою категорією, що характеризує

весь спектр як юридичних можливостей, так і соціально-психологічних якостей людини, на яку покладена функція здійснення судової влади в державі. Тобто при характеристиці правового статусу судді мова має йти не про правовий статус суддівської посади, а про правовий статус людини, яка обіймає посаду носія судової влади [3, 21].

З урахуванням обраного предмету дослідження вказана вище позиція уявляється вразливою, адже головним доводом на користь її вірності необхідно виділити те, що без особистості, безпосереднього виконавця соціальної ролі носія судової влади неможливо віднайти статус. Проте в процесі здійснення правосуддя суддя повинен залишати свої особистісні, так би мовити суб'єктивні, характеристики якомога далі від справи, тому що однією із головних вимог, які пред'являються до усіх різновидів судових рішень виступає об'єктивність.

Найбільш розповсюджена у теорії права точка зору щодо позначення сутності категорії «правовий статус» представляє собою ідею про певну, обумовлену соціально та/або політично, встановлену нормативно-правовими актами та гарантовану державою сукупність прав, свобод, обов'язків та відповідальності особи, відповідно до якої вона координує свою діяльність у суспільстві [6, 85]. Якщо звернути увагу на з'ясування сутності правового статусу судді, то в першу чергу привертає увагу відсутність однієї сталої виробленої позиції у цьому питанні. Зокрема одні науковці у зміст правового статусу судді включають визначені вище теоретичні складові досліджуваного явища, а саме права, обов'язки та відповідальність, яка обумовлюється займаною посадою [7, 42]. Інші дослідники визначають, що до змісту статусу необхідно включити вимоги, що висувуються до суддів, їх права й обов'язки [8, 54].

Окремо необхідно відзначити наукові підходи щодо визначення структури правового статусу судді, які спрямовуються у напрямку розширення кола її складових елементів. Так представники одного з таких напрямків до структурних елементів цього поняття відносять: принципи служби; найменування посадової особи, її місце в ієрархії посад; ранги і спеціальні звання; умови прийому на службу та порядок її проходження; посадові права й обов'язки; функції і повноваження, правові форми і методи їх реалізації; службову дисципліну; заохочення і відповідальність; умови служби; пільги, гарантії і компенсації [9, 84–86]. Інша група включає до їх числа правосуб'єктність, завдання, які вирішуються згідно з посадою, основні функції, права й обов'язки, гарантії, правові форми

діяльності, порядок взаємовідносин за посадою, відповідальність [10, 21].

Специфічний погляд на правовий статус судді висловлюють науковці, які при визначенні його суті пропонують враховувати не тільки загальний фактор займаної вказаною категорією державних службовців посади, але також інші обставини. Так, Л. М. Москвич, говорячи про юридичну природу досліджуваного явища, звертає увагу на те, що усередині системи правового статусу судді можуть бути виділені певні групи з більш дробовим базовим становищем (статус судді господарського суду; статус судді Конституційного Суду), які мають певні особливості. При цьому вона звертає увагу на задекларований законом принцип єдності статусу суддів в Україні, незалежно від рівня судової системи.

Таким чином автор стверджує про доцільність введення до доктринального обігу категорії «правове становище», яке поряд із категорією «правовий статус» більш дієво і комплексно дозволить досліджувати юридичне положення суддів в Україні. Досліджуючи складові «правового становища», на підставі аналізу чинного законодавства Л. М. Москвич пропонує включити до них: а) загальні (конституційні) права, свободи й обов'язки людини і громадянина; б) правовий статус судді України; в) певні обмеження і гарантії забезпечення правового статусу судді; і г) юридичну відповідальність. До структури ж поняття «правовий статус» пропонується включати лише ті елементи, які є обов'язковими для всіх груп носіїв судової влади і рівною мірою присутні в будь-який момент володіння статусом [3, 22–23]. У той же час інший дослідник, М. В. Вітрук запропонував таку структуру статусу судді, яка дозволяє чіткіше визначити особливості правового становища носіїв судової влади, що посідають різні ланки в судовій ієрархії, а саме: права й обов'язки особи, призначеної на цю посаду, правові принципи, що відображають взаємовідносини між суддею та суспільством і державою, а також гарантії, що забезпечують використання прав і виконання обов'язків судді [11, 131].

Якщо звернути увагу на нормативний погляд щодо сутності правового статусу судді, то тут взагалі необхідно відзначити відсутність логічно вивіреного підходу не тільки щодо визначення поняття цього явища, але навіть чітко позначеної структури, адже у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» Глава 1 (Загальні положення статусу судді) та Глава 2 (Статус судді) Розділу III (Професійні судді, народні засідателі та присяжні) включають до його (правового статусу) складу принципи права (незалежність, недоторканість тощо); вимоги щодо несумісності;

права та обов'язки; етичні основи діяльності судді та навіть питання присяги.

Зауважимо, що жодна із досліджених вище точок зору не базується на розмежуванні категорій «зміст» і «структура» правового статусу. Крім того, обраний предмет дослідження зобов'язує звернути увагу на правовий статус судді під час здійснення правосуддя, що внесе певні корективи у його результати. Тому перш ніж визначитися з авторською позицією щодо юридичної природи правового статусу судді під час здійснення судочинства необхідно також звернути увагу на ще одне суперечливе і до кінця невизначене питання, яке має принципове значення для вирішення поставлених вище завдань. Зокрема, мова йдеться про необхідність включення до структури досліджуваного нами поняття категорії «правосуб'єктність».

Традиційно під останньою розуміють встановлену і забезпечену державою можливість особи виступати суб'єктом права (правовідносин), яка складається з двох елементів: правоздатність і дієздатність. По суті правосуб'єктність представляє собою своєрідні вимоги, критерії, які держава встановлює для осіб, що бажають прийняти участь у тих чи інших правовідносинах. А отже, закономірно виникає запитання: правосуб'єктність представляє собою складову частину правового статусу судді, чи є передумовою одержанням ним останнього?

Одна група науковців пропонує включити зазначене поняття до змісту правового статусу судді, мотивуючи свою позицію тим, що невідповідність судді відповідному статусу тягне за собою неминучу втрату останнього. Крім того, це дозволяє під час його характеристики перейти від орієнтації на посаду до всебічного дослідження і врахування особистісного потенціалу, включивши в нього весь комплекс безумовно необхідних і юридично обов'язкових особистісних якостей та здібностей людини, яка обіймає цю посаду [3, 25].

Але, на нашу думку, наведена позиція є дискусійною. Більш виваженим та таким, що відповідає чинному національному законодавству слід відзначити погляд іншої групи науковців, які зазначають, що правосуб'єктність виступає як засіб фіксування (закріплення) кола суб'єктів – осіб, які володіють здатністю бути носіями певного правового статусу [12, 140]. Таким чином правовий статус судді необхідно сприймати як сукупність встановлених на рівні окремих нормативно-правових актів та на особливому рівні гарантовану державою (ст.ст. 47–49 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») сукупність прав, обов'язків та відповідальності судді, що

виникають і здійснюються ним під час здійснення покладених на нього функцій.

Виходячи з цього, дослідженню у цій статті підлягають не стільки визначення правового статусу судді, скільки з'ясування його структури та змісту під час здійснення правосуддя. На нашу думку, перш за все потрібно визначити відмінності між категоріями «структура» і «зміст», оскільки вони часто отожднюються і використовуються як синоніми. Під змістом поняття традиційно розуміється сукупність істотних та відмінних рис предмету, якості або множинності однорідних предметів, які відображені у цьому понятті. Розглядаючи категорію «зміст поняття», паралельно необхідно звернути увагу на категорію «об'єм поняття», під яким розуміється множина узагальнених у ньому (понятті) предметів [13, 64]. Водночас під структурою прийнято розуміти внутрішню побудову об'єкта, яка пов'язана з категоріями цілого та його частин.

Екстраполюючи зазначені знання на площину правового статусу судді під час здійснення судочинства, то під структурою досліджуваного об'єкта, на нашу думку, необхідно розуміти внутрішній його розподіл на взаємопов'язані, ієрархічно розташовані складові частини, елементи, які разом створюють єдине ціле. Тобто структура правового статусу судді під час здійснення судочинства являє собою, так би мовити, «геометричний» погляд на «алгебраїчне» явище і по суті є «об'ємом» досліджуваного поняття. А під змістом правового статусу судді під час здійснення судочинства пропонуємо розуміти ті його специфічні особливості, які у своїй сукупності виділяють досліджуваний об'єкт з ряду йому подібних. У цьому сенсі необхідно звернути увагу на альтернативну точку зору щодо змісту статусу судді, яка була сформульована Л. М. Москвич. Відповідно до неї сукупність можливостей, які одержує суддя у зв'язку з необхідністю здійснення соціальної функції щодо вирішення конфлікту між окремими членами суспільства, між ними та державою, конфліктів у будь-якій сфері життєдіяльності людини, яка врегульована правом, і складають зміст правового статусу судді. Правовим він називається тому, що йдеться не про загальне соціальне становище судді в суспільстві, а про правове чи юридичне його визначення [3, 12].

Ця позиція, на нашу думку, не в повній мірі відповідає висловленим нами міркуванням, оскільки висвітлює категорію «зміст» правового статусу судді неповно, без урахування інших складових структури досліджуваного явища та вказівок на його специфічність. Виходячи із висловлених вище аксіоматичних міркувань щодо співвідношення категорій «зміст»

і «структура» правового статусу судді під час здійснення правосуддя, а також з урахуванням принципу послідовності, необхідним є визначення переліку і характеристики основних ознак досліджуваного явища, тобто із змісту його поняття.

Тому є потреба визначення ознак поняття правового статусу судді під час здійснення судочинства: 1) нормативне закріплення складових правового статусу; 2) особливий рівень його гарантування державою; 3) структурність цього поняття: права та обов'язки судді, характерні тільки для такої категорії посадових осіб заходи негативного реагування з боку держави, тобто відповідальність судді; 4) сфера діяльності судді у контексті визначення основних складових його правового статусу. Таким чином, на нашу думку, до змісту правового статусу судді під час здійснення ним судочинства слід включити викладені специфічні ознаки, які у своїй сукупності дозволяють не тільки теоретично відмежувати його від інших споріднених явищ, але і вирішити декілька практичних аспектів проблемного правозастосування у цій сфері.

Зважаючи на предмет дослідження, підлягає з'ясуванню питання про структуру правового статусу судді під час здійснення судочинства. Як вже зазначалося вище структура (об'єм) досліджуваного поняття пропонується сприймати як внутрішній його розподіл на взаємопов'язані, ієрархічно розташовані складові частини, елементи, які разом створюють єдине ціле. Таким чином очевидним є факт, що для визначення елементів структури правового статусу судді під час здійснення судочинства необхідно звертати увагу на запропоновану вище у його визначенні тріаду, яка складається з прав та обов'язків судді, а також засобів можливого реагування з боку держави на акти протиправної поведінки такої посадової особи – відповідальність судді. Тому детально розглянемо їх.

1. *Права судді.* Перш ніж визначитися із сутністю категорії «права судді», як елементу його правового статусу під час здійснення судочинства, необхідно здійснити його відмежування від інших споріднених явищ. У першу чергу це стосується категорії «повноваження». Окрема група науковців пропонує розмежувати ці юридичні терміни, використовуючи в якості критерію окремі аспекти несення державної служби. Таким чином, ця точка зору базується на тому, що в структурі правового статусу судді необхідно виокремити службові права, які будуть реалізовуватися в умовах здійснення професійних функцій носія судової влади; і повноваження, які мають владний характер і визначені процесуальним законодавством [3, 24].

На нашу думку, такий підхід не може бути виправданий в рамках даного дослідження з принципових позицій. По-перше, враховувати інші аспекти діяльності судді (як людини, управлінця, організатора тощо) у процесі визначення структури його правового статусу було б недоцільно як з логічних міркувань, так і з точки зору дотримання принципу дослідницької економії. По-друге, зважаючи на очевидну етимологічну пов'язаність термінів «право» і «повноваження», їх доктринальне розмежування може призводити до плутанини. По-третє, якщо враховувати формально-логічне правило достатньої підстави, то висловлена вище позиція є, на нашу думку, невинуватою і такою, що значно ускладнює сприйняття і розуміння досліджуваного явища.

Отже, недоцільно вважати використання терміну «службові права судді», адже для відмежування тих можливостей, які має відповідна посадова особа органу державної судової влади, і тих можливостей, які має людина, що цю посаду займає, у такому понятті достатньо вказати на їх (можливостей) носія: «права судді» і «права людини».

За своєю юридичною природою права судді – це суб'єктивні права, тобто право у суб'єктивному розумінні цього терміна. Традиційно вважається, що під суб'єктивним правом слід розуміти вид і міру можливої (або дозволеної) поведінки суб'єкта права, встановленої юридичними нормами для задоволення інтересів правомочної особи і забезпечуваної державою. Носієм суб'єктивного права є правомочний, а його зміст виражається через такі правомочності:

1) правомочність на власні позитивні дії (праводіяння), або право позитивної поведінки правомочного суб'єкта, тобто можливість самого суб'єкта фактично чинити юридично значущі дії (наприклад, право голосувати, подавати позов до суду, продавати або дарувати своє майно тощо);

2) правомочність на чужі дії (правовимагання), або правовимагання відповідної поведінки від правозобов'язаної особи, тобто можливість зацікавленої особи жадати від зобов'язаного суб'єкта виконання покладених на нього обов'язків (наприклад, вимагати сплати боргу, передавати майно тощо);

3) правомочність домагання (праводомагання), або право звертатися за підтримкою і захистом держави у разі порушення суб'єктивного права з боку зобов'язаної особи. Це право приводить у дію апарат держави – примус, якщо інша сторона не виконує своїх обов'язків (стягувати в примусовому порядку борг, поновлювати незаконно звільненого на роботі). Пра-

водомагання є продовженням права-вимоги і найважливішою гарантією виконання певних обов'язків;

4) правомочність на користування соціальними благами (правокористування) на основі певного суб'єктивного права (наприклад, право покупця користуватися купленим товаром на власний розсуд) [6, 388].

Наведені теоретичні твердження щодо сутності суб'єктивного права хоча і сприймаються як одні з найбільш виважених і таких, які заслуговують на наукову увагу, втім потребують уточнення в аспекті дослідження. По-перше, необхідно відзначити суб'єктний склад уповноважених. Права судді у відповідності до логіки даної праці очевидно будуть належати особі, яка не тільки пасивно відповідає тим вимогам (критеріям), що були висунуті до суддів державою (громадянство, освіта, юридичний стаж), але також вчинила послідовну сукупність активних дій (збрала документи, пройшла випробування тощо) для одержання статусу тієї посадової особи органу державної судової влади, яка називається суддею. По-друге, межі цього дослідження, які були окреслені на рівні сформульованих завдань, вимушують нас визначити в якості суб'єктивних прав судді не усі, які він набуває у зв'язку з призначенням на посаду, а лише ті із них, які пов'язані із здійсненням ним судочинства.

По-третє, реалізуючи в процесі здійснення судочинства функцію судової влади, суддя спрямовує вектор своєї професійної активності не на задоволення своїх власних (як уповноваженої особи) інтересів, але інтересів усього суспільства, яке шляхом створення і фінансування держави (в тому числі і судової його гілки), зацікавлено у здійсненні неупередженого, об'єктивного, справедливого розгляду і вирішення різного роду справ. У цьому аспекті, на нашу думку, недостатньо вдалою є спроба окремої групи науковців, які пропонують використовувати термін «службові інтереси» [3, 28], адже з урахуванням специфіки виконуваних суддями функцій, категорія «службовий», яка більше відповідає адміністративній діяльності органів державної виконавчої влади, є не зовсім правильною.

Таким чином, права судді, як елемент його правового статусу під час здійснення судочинства, представляють собою встановлені юридичними нормами і забезпечені державою вид та міру можливої (або дозволеної) поведінки посадової особи судової гілки державної влади, що у визначеному законом порядку набула статусу судді, які спрямовані на задоволення громадського інтересу у правосудді під час здійснення судочинства.

У цьому сенсі необхідно звернути увагу на те, що суб'єктивні права людини і посадової особи є подібними, але не тотожними категоріями, адже людина у їх реалізації наділена абсолютною свободою щодо меж втілення, а посадова особа, зокрема суддя, обмежений окремими, встановленими державою правилами і, відповідно, права такої посадової особи є на порядок більш «усіченими» у порівнянні з правами осіб, які не виконують передбачені законом функції (зокрема ст. 54 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). Загалом співвідношення вказаних вище припущень можна звести до наступної юридичної формули: людині дозволено все, що не заборонено, а посадовій особі органу державної влади усе, що прямо дозволено.

2. *Обов'язки судді.* За своєю юридичною природою обов'язки судді під час здійснення ним судочинства представляють собою юридичний обов'язок. У теорії права розповсюдженою є точка зору, відповідно до якої під останнім слід розуміти вид і міру належної (або необхідної) поведінки суб'єкта права, що встановлена юридичними нормами для задоволення інтересів правомочної особи і забезпечувана державою. Носієм юридичного обов'язку є правозобов'язаний. А його зміст складається з елементів, що є конкретними юридичними вимогами до правозобов'язаної сторони: 1) здійснювати певні дії (активні обов'язки) або утриматися від них (пасивні обов'язки) – це зобов'язання діянням; 2) реагувати на законні вимоги правомочної сторони їх виконанням (наприклад, обов'язок виконувати умови договору) – це зобов'язання виконанням; 3) нести юридичну відповідальність (зазнавати позбавлення прав особистого, майнового чи організаційного характеру) у разі відмови від виконання юридичних обов'язків або несумлінного їх виконання, тобто такого, що суперечить вимогам правової норми (наприклад, обов'язок боржника платити неустойку за невиконання умов договору) – це зобов'язання зазнавати обмежень або позбавлення благ; 4) не заважати правомочній стороні користуватися благом, яке вона отримала по праву – це зобов'язання не перешкоджати контрагенту [6, 388].

Таким чином, обов'язки судді під час здійснення судочинства – це встановлені юридичними нормами та забезпечені державою вид і міру належної (або необхідної) поведінки вказаної посадової особи, спрямовані на досягнення цілей правосуддя. У даному випадку ця категорія принципово не відрізняється від обов'язків інших суб'єктів права, адже не передбачає у судді можливості вибору лінії поведінки і є по суті чітко вираженим імперативом.

3. *Відповідальність судді.* В теорії права під юридичною відповідальністю розуміють передбачені законом вид і міру обов'язку правопорушника потерпати від примусового державновладного позбавлення благ психологічного, організаційного або майнового характеру у правовідносинах, що виникають між ним і державою із факту правопорушення. Ознаки юридичної відповідальності:

1) виникає із факту правопорушення як результату недодержання фізичними або юридичними особами встановлених законом заборон, невиконання ними визначених законом зобов'язань, завдання шкоди охоронюваним державою правам, свободам та законним інтересам суб'єктів (учасників) суспільних відносин і має характер охоронно-захисних правовідносин між державою в особі її спеціальних компетентних органів і правопорушником;

2) виражається в обов'язку особи зазнавати конкретних виду і міри позбавлення благ психічного (оголошення догани), організаційного (позбавлення волі на певний строк чи довічно, позбавлення права обіймати певні посади чи займатися визначеною діяльністю тощо) і майнового (конфіскація майна, штраф, пеня) характеру за свою вину, тобто нести кару, яка є новим, додатковим, юридичним обов'язком, котрий не існував до правопорушення;

3) настає лише за вчинені правопорушення або такі, що вчиняються, при встановленні складу правопорушення, тобто є результатом винного діяння. Ця вимога, обов'язкова при покладанні кримінальної або адміністративної відповідальності;

4) здійснюється компетентним органом у суворій відповідності закону, а саме – до санкцій норм права, якими встановлюються вид і міра позбавлення благ;

5) реалізується у відповідних процесуальних формах у процесі правозастосовної діяльності з дотриманням певного процедурно-процесуального порядку і форм, установлених законом. Поза процесуальною формою юридична відповідальність неможлива [6, 464].

Трансформуючи зазначену точку зору щодо сутності юридичної відповідальності у площину правового статусу судді під час здійснення судочинства, відзначимо, що під впливом особливостей предмету даного дослідження останню пропонується сприймати як вид і міру обов'язку судді потерпати від примусового державновладного позбавлення благ психологічного, організаційного або майнового характеру у правовідносинах, що виникають між ним і державою із факту порушення такою посадовою особою правил

поведінки, які мають характер норми права, в процесі здійснення судочинства.

Потреба включення останньої складової до запропонованого визначення знов-таки обумовлюється тим, що за вчинення злочинів, адміністративних правопорушень та інших деліктів (наприклад, цивільно-правового характеру) поза межами виконання службових повноважень щодо здійснення судочинства суддя нестиме відповідальність на загальних засадах.

ВИСНОВОК

Таким чином, узагальнюючи наведене вище, необхідно відзначити, що правовий статус судді під час здійснення судочинства представляє собою багатогранне юридичне явище, детальне з'ясування змісту і структури якого є необхідною складовою подальшої роботи над формуванням понятійної апарату в аспекті формування суддівського розсуду.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Юридический энциклопедический словарь / [гл. ред. А. Я. Сухарева]. – 2-е изд., доп. – М. : Сов. энциклопедия, 1987. – 527 с.
2. Судебная власть / [под ред. И. Л. Петрухина]. – М. : ТК Велби, 2003. – 720 с.
3. Москвич Л. М. Організаційно-правові проблеми статусу суддів : дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 / Лідія Миколаївна Москвич. – Харків, 2003. – 224 с.
4. Халдеев Л. С. Судья в уголовном процес се : практическое пособие / Л. С. Халдеев. – М. : Юрайт, 2000. – 501 с.
5. Теория государства и права : курс лекций / [под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько]. – М. : Юристъ, 2000. – 771 с.
6. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун ; пер. з рос. – Харків : Консум, 2001. – 656 с.
7. Сергиенко Л. А. Правовая регламентация управленческого труда / Л. А. Сергиенко. – М. : Наука, 1984. – 141 с.
8. Кряжков В. А. Конституционное правосудие в субъектах Российской Федерации (правовые основы и практика) / В. А. Кряжков. – М. : Формула права, 1999. – 768 с.
9. Розенфельд В. Г. К вопросу о понятии и правовом статусе должностного лица / В. Г. Розенфельд, Ю. Н. Стариков // Правовая наука и реформа юридического образования. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 1995. – Вып. 1. – С. 84–86.
10. Костюков А. Н. Должностное лицо: административно-правовой статус / А. Н. Костюков // Правоведение. – 1987. – № 2. – С. 20–26.
11. Витрук Н. В. Конституционное правосудие. Судебное конституционное право и процесс : учебное пособие для вузов / Н. В. Витрук. – М. : Закон и право, ЮНИТИ, 1998. – 383 с.
12. Алексеев С. С. Общая теория права : в 2-х т. / С. С. Алексеев. – Т. 2. – М. : Юрид. лит., 1982. – 359 с.
13. Малахов В. П. Формальная логика : учебное пособие для высшей школы / В. П. Малахов. – М. : ГРИФ, 2001. – 109 с.

**СТРУКТУРА И СОДЕРЖАНИЕ
ПРАВОВОГО СТАТУСА СУДЬИ
ПРИ ОСУЩЕСТВЛЕНИИ
СУДОПРОИЗВОДСТВА**

Яценко Е.В.

Аннотация: Статья посвящена анализу и обобщения проблемных вопросов, которые возникают в процессе изучения феномена правового статуса судьи в контексте его структуры и содержания при осуществлении судопроизводства. Сделан вывод, что выяснение содержания и структуры правового статуса судьи является необходимой составляющей определения понятийной аппаратуры в аспекте формирования судейского усмотрения.

Ключевые слова: суд, судья, правовой статус, осуществления судопроизводства, содержание и структура правового статуса, судейское усмотрение.

**THE STRUCTURE AND CONTENT OF
THE LEGAL STATUS
OF A JUDGE DURING THE
PROCEEDINGS**

Yatsenko Olena

Summary: The article is devoted to the analysis and synthesis of problems that arise in the study of the phenomenon of the legal status of judges in the context of its structure and content during the proceedings. It is concluded that clarification of the content and structure of the legal status of judges is a necessary component of the definition of the conceptual apparatus in terms of the formation of judicial discretion.

Keywords: court, judge, legal status, court proceedings, the content and structure of the legal status, judicial discretion.